

Mg. theol., LU Teoloģijas fakultātes doktorants

ALEKSEJS GAĻPERNS

WIRKUNGSGESCHICHTE IZMANTOŠANA BĪBELES PĒTNIECĪBĀ: PRIEKŠROCĪBAS UN TRŪKUMI

levads

Bībeles pētniecība nestāv uz vietas, bet nepārtraukti attīstās. Tiek izstrādātas jaunas pieejas Bībeles interpretācijai. Jauni mūsdienu jautājumi liek pārskatīt un papildināt mūsu priekšstatus par to, ko Bībeles teksts nozīmē mūsdienās un kāda ir tā ietekme uz cilvēku dzīvi. Kāds var jautāt: kāpēc mums ir vajadzīga vēl viena pieeja – *Wirkungsgeschichte*, ja Bībeles tekstu ekseģēzei jau ir izstrādātas tik daudzas pieejas un metodes? Gribētos atbildēt ar pētnieka Klusa Koha (*Koch*) vārdiem, kurš aprakstīja formu vēstures metodi, kas arī viņa laikā bija jauna, un saskārās ar kritiku un cilvēku šaubām. Savā darbā “Kas ir formu vēsture? Bībeles ekseģēzes metodes” viņš raksta: “Daži lasītāji jautās: kāpēc mums vajadzīgas jaunas Bībeles ekseģēzes metodes? Vai nepietiek ar vecajām, vai tās būtu precīzas literāri kritiskās vai vairāk pamācošās “pozitīvās” pagājušā gadsimta metodes? Vai šīs formas vēsture nav tukšs, estētiski iekrāsots triks? Tomēr katrā laikmetā Bībeles pētniecībai Rietumos ir nācies no jauna izcīnīt izpratni par Svētajiem Rakstiem. [...] Mūsdienu mēģinājums izprast Bībeles tekstu formu vēsturi izriet nevis no vēlmes pēc jauninājumiem, kas vieglprātīgi atstāj novārtā tradicionālo, bet gan no apziņas, ka šeit ir perspektīva, kas māca mūs dziļāk izprast senos tekstus un padara mūsu tikšanos ar tiem auglīgu mūsdienām.”¹ Līdzīgi arī *Wirkungsgeschichte* pieeja nesen ir sākusi izplatīties

---

¹ Klaus Koch, *Was ist Formgeschichte? Methoden der Bibelexegese*, 4. Auflage (Düsseldorf: Neukirchener Verlag, 1981), XIII.

kā atbilde uz jaunajiem laikmetīguma izaicinājumiem, palīdzot paraudzīties uz seniem Bībeles tekstiem no jauniem skatupunktiem.

Latvijā lielākā daļa Bībeles pētnieku vēl nav iepazinušies ar šo pieeju un neizmanto to savos pētījumos. Tāpēc es ar šo rakstu vēlos aizpildīt šo plaisu un iepazīstināt ar daudzsološo *Wirkungsgeschichte* pieeju visus, kas interesējas par biblisko hermeneitiku.

***Wirkungsgeschichte* ideja Hansa Georga Gadamera darbos**

Terminu *Wirkungsgeschichte* parasti tulko 'iedarbības vēsture', 'efektīva vēsture' vai 'ietekmes vēsture'. *Wirkungsgeschichte* pieejai uzmanību pievērta filozofa Hansa Georga Gadamera darbs "Patiesība un metode"².

Lai gan Gadamera darbā *Wirkungsgeschichte* idejai veltīja tikai dažas lappuses, tās kļuva par atslēgu filozofiskās hermeneitikas izpratnei. Gadameram *Wirkungsgeschichte* jēdziens ir filozofisks skatījums uz teksta izpratnes būtību. Gadamers apgalvo, ka "ir jāiemācās labāk pazīt sevi un apzināties, ka katrā izpratnē neatkarīgi no tā, vai mēs to apzināmies vai nē, darbojas iedarbības vēstures ietekmes"³. Jans Grondins (*Grondin*), pētot Gadamera filozofisko hermeneitiku, secina, ka viņam *Wirkungsgeschichte* ir princips, no kura var atvasināt gandrīz visu viņa hermeneitiku.⁴ Iedarbības vēsture nekad nav pilnīgi mūsu varā vai mūsu rīcībā. Mēs esam vairāk pakļauti vēsturei, nekā tā var būt pakļauta apziņai. Ikreiz, kad mēs saprotam, vēsture ietekmē horizontu, ko nekad nevar galīgi noskaidrot, jebko, kas varētu šķīst jēgpilns un pētījuma vērts. Tādējādi vēsture iegūst funkciju sankcionēt un ietekmēt ikvienu saprašanas aktu, pat, protams, gadījumos, kad tās ietekme tiek noliegta. Pēc "Patiesības un metodes" Gadamers formulēja šo principu neaizmirstamā aforismā "wirkungsgeschichtliches Bewutsein ist mehr Sein als Bewutsein" (vēsturiski iedarbīgā apziņa ir vairāk būtība nekā apziņa). Vēsture iekļūst mūsu "būtībā" tā, ka mēs nevaram no tās galīgi noskaidrot vai distancēties.⁵

---

2 Šis darbs pieejams arī latviski: Hanss Georgs Gadamers, *Patiesība un metode: filosofiskas hermeneitikas pamatiezīmes* (Rīga: Jumava, 1999).

3 H. G. Gadamer, *Istina i metod: osnovy filosofskoj germenevtiki*, per. s nem., obsch. red. i vstup. st. B. N. Bessonova (M.: Progress, 1988), 356.

4 Jean Grondin, *Introduction to Philosophical Hermeneutics*, foreword Hans-Georg Gadamer, transl. Joel Weinsheimer (New Haven, Yale University Press, 1994), 113.

5 *Ibid.*, 114.

Pēc Gadamera domām, *Wirkungsgeschichte* ir jauna prasība vēstures izpētes metodoloģiskajai apziņai.⁶ “Kad cenšamies izprast kādu vēsturisku parādību no vēsturiskas distances, kas nosaka mūsu hermeneitisko situāciju kopumā, mēs vienmēr jau esam pakļauti *Wirkungsgeschichte*.”⁷ Ideju par *Wirkungsgeschichte* Gadamers attīsta nevis kā jaunu metodi, bet gan kā lietu izpratnes veidu. Viņš apgalvo, ka “nav nepieciešams attīstīt *Wirkungsgeschichte* kā jaunu neatkarīgu humanitāro zinātņu palīgdisciplīnu, bet gan iemācīties pareizāk izprast sevi un atzīt, ka jebkurā izpratnē neatkarīgi no tā, vai cilvēks to apzinās vai nē, darbojas iedarbības vēstures ietekmē”⁸. Tādējādi *Wirkungsgeschichte* iedarbības apzināšanās ir “nepieciešama zinātniskās apziņas prasība”⁹. Hermeneitiskās situācijas apzināšanās nav iespējama bez vēsturiski iedarbīgas apziņas. Gadamers kritizē vēsturisko objektīvismu par tā metodoloģiskās ticības naivumu un par to, ka tas aizēno iedarbības vēstures savstarpējo saistību un no tās izrietošo zināšanu deformāciju.¹⁰

Gadamera domas izpratnes veids ir hermeneitiskās problēmas risināšana, kas ietver trīs elementus: *subtilitas intellegendi* (izpratne), *subtilitas explicandi* (interpretācija), *subtilitas applicandi* (izmantošana).¹¹ Tomēr viņš atzīmē, ka visi trīs veidi tiek dēvēti par *subtilitas*, tas ir, tie tiek saprasti ne tik daudz kā metodes, kas ir cilvēka rīcībā, bet gan kā meistarība, kas prasa īpašu prāta izsmalcinātību.¹² Izpratne vienmēr ir kaut kas tāds kā izprotamā teksta pielāgošana interpretētāja aktuālajai situācijai. Tomēr ciešā radniecība, kas sākotnēji saistīja filoloģisko hermeneitiku ar juridisko un teoloģisko hermeneitiku, balstījās uz to, ka par visas izpratnes integrējošo momentu tika atzīta izmantošana. Izpratne pati par sevi izrādījās notikums.¹³ Teksts, pēc Gadamera domām, vienmēr ir kaut kas daudzšķautņains un daudznozīmīgs ne tik daudz tā formas vai satura dēļ, cik pašas interpretācijas struktūras dēļ. Teksts tiek realizēts interpretācijā; tas ir gan interpretācijas fāze, gan komunikatīvs partneris.¹⁴ Gadamers atsakās hermeneitisko problēmu dalīt interpretētāja subjektivitātē un saprastās nozīmes objektivitātē.¹⁵ Šādi rīkojoties, viņš neuzskata, ka lasītāji vai interpretējošās kopienas var brīvi lasīt tekstus

---

6 Hans Georg Gadamer, “Wirkungsgeschichte und Applikation” in *Rezeptionsästhetik. Theorie und Praxis*, hrsg. Rainer Warning (München: Wilhelm Fink Verlag, 1979), 113.

7 Ibid.

8 Ibid., 114.

9 Ibid.

10 Ibid.

11 Ibid., 120.

12 Ibid.

13 Ibid., 122.

14 Jussi Kotkavirta, “Filosofskaja germenevtika H. G. Gadamera” in *Germenevtika i dekonstrukcija*, red. V. Shtegmajera, H. Franka, B. Markova (SPb.: izd-vo SPGU, 1999), 63.

15 Hans Georg Gadamer, op. cit., 124.

pēc saviem ieskatiem. Gadamers mums saka, ka teksti veicina interpretatīvo notikumu, ko mēs dažkārt dēvējam par nozīmi, un viņa teksti aicina mūs atrast jaunus veidus, kā reaģēt uz teikto.¹⁶

Wirkungsgeschichte Hansa Roberta Jausa darbos

Gadamera ideja par *Wirkungsgeschichte* tālāk attīstīta vācu zinātnieka Hansa Roberta Jausa (*Jauss*) darbos; Jauss dod priekšroku terminam “uztveres vēsture” (*Rezeptionsgeschichte*), ko viņš izmanto savā metodē, kuru sauc par

Rezeptionsästhetik, tulkojot to ‘uztveres estētika’. Izcilajā darbā “Ceļā uz uztveres estētikas” Jauss cenšas reabilitēt literatūras vēsturi literatūrzinātnes disciplīnā, kurā tā ir kļuvusi diskreditēta un tekstu interpretācijai nebūtiska.¹⁷ Šajā Jausa darbā ietvertas septiņas tēzes, kas kopā detalizēti izklāsta īpašu literatūrzinātnes programmu, kas ietekmē mūsu izpratni par Bībeles tekstiem. Jauss daudz labprātāk nekā Gadamers izklāsta hermeneitiskās pieejas metodoloģisko ietvaru.¹⁸ Jauss uzskata, ka mainīgās situācijas ietekmē vai iedarbina tekstu secīgu lasīšanu un atkārtotu lasīšanu. Un otrādi – secīga tekstu atkārtota lasīšana kalpo tam, lai mainītu lasītāju gaidu horizontus, tādējādi tekstu iedarbība ietekmē situācijas. Ietekmes stāsts ir divvirzienu jeb divpusējs.¹⁹ Kā atzīmē Reičela Nikolsa (*Nicholls*), Jausa darbs joprojām ir interesants un pamācošs piemērs *Wirkungsgeschichte* teorijas pārvēršanai kritiskajā praksē.²⁰ Tāpēc mēs sīkāk aplūkosim Jausa izpratni par *Wirkungsgeschichte*.

Jauss par izejas punktu ņem vēsturiskuma jēdzienu, taču iedarbības vēstures jēdzienu viņš attīsta citādi vai pārveidotā veidā, nekā to būtu darījis Gadamers.²¹ Jauss izceļ iedarbības vēstures principu, saistot to ar jautājumu un atbildžu piemērošanas loģiku tekstā. Tieši tekstā implicētie jautājumi uz atbildēm kļūst par ietekmes vēstures saikni un tradīcijas nodošanas mehānismu.²² Katra nākamā recipientu paaudze nāk pie teksta ar jaunu, uz jauniem jautājumiem balstītu gaidu horizontu un atrod tekstā jaunas

---

16 Mark Knight, “Wirkungsgeschichte, Reception History, Reception Theory”, *Journal for the Study of the New Testament*, 33: 2 (December 2010), 144.

17 Rachel Nicholls, *Walking on the Water: Reading Mt. 14:22–33 in the Light of Its Wirkungsgeschichte* (Leiden: Brill, 2008), 5.

18 Mark Knight, “Wirkungsgeschichte, Reception History, Reception Theory”, 139.

19 Anthony C. Thiselton, *The Hermeneutics of Doctrine* (Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2007), 98.

20 Rachel Nicholls, *Walking on the Water: Reading Mt. 14:22–33 in the Light of Its Wirkungsgeschichte*, 5.

21 Anthony C. Thiselton, *The Hermeneutics of Doctrine*, 98.

22 Hans Robert Jauss, “Istorija literaturi kak provokacija literaturovedenija”, *Novoe literaturnoe obozrenie*, 12 (1995), 68.

atbildes, neizmantotu teksta potenciālu, kas padara to efektīvu un aktuālu jaunā situācijā. Tādējādi Jauss, atsaucoties uz Gadameru, runā par to, cik svarīgs ir rekonstruētais darba vēsturiskais gaidu horizonts. Pirmais recipientu gaidu horizonts ietekmē turpmākos teksta lasījumus un turpmākos recipientu gaidu horizontus, tā veidojot vēsturisko mantojumu. To darot, Jauss dod priekšroku nevis runāt par horizontu saplūšanu, kā to dara Gadamers, bet gan par to nodošanu un atkārtotu atklāšanu. Viņaprāt, horizontu saplūšana ir idealizēts skatījums.

Teksta vēsturisko nozīmi Jauss nosaka nevis pēc tā iekšējām īpašībām vai autora ģenialitātes, bet gan pēc tā, kā to vēstures gaitā uztvērušas nākamās paaudzes. Iepriekšējo laikmetu ieliktais nozīmes un lasījumi tiek saprasti kā mūsdienu interpretācijas priekšvēsture.²³ Tā balstās čehu zinātnieka Karela Kozika (*Kozik*) tēzē, ka darbs dzīvo tik ilgi, kamēr tam ir ietekme. Šajā gadījumā ietekme aptver ne tikai darba lietotāju, bet arī pašu darbu. Darba vitalitāte runā par to, kas tas ir. Darba dzīve prasa interpretāciju un iedarbojas daudzās nozīmēs.²⁴ Apgalvojums, ka ietekme ir abpusēja – gan uz darba saņēmēju, gan uz pašu darbu –, Jausam ir svarīgs, jo tas atspoguļo viņa priekšstatu par interpretētāja apziņu, kas iestrādāta iedarbības vēsturē. Pēc viņa domām, nav iespējams iegremdēties tekstā un iegūt “bezlaika patieso” nozīmi ārpus telpas, bez priekšnosacījumiem. Interpretāciju nosaka apziņas iegremdēšana priekšgājēju recepcijas vēsturē un vēsturisko ietekmju plūsmā.²⁵ Pat provokatīvai interpretācijai ir jābūt ar pozitīvu vērtību, lai liktu rūpīgāk pārdomāt fragmenta nozīmi.

Literārais darbs nav iesaldēts objekts, kas ir pats par sevi un piedāvā vienu un to pašu redzējumu ikvienam lasītājam katrā laikmetā. Tas nav arī pieminekļis, kas monologā atklāj savu mūžīgo būtību. Drīzāk tas vairāk līdzinās orķestrācijai, kas izraisa aizvien vairāk lasītāju reakciju un iedzīvina tekstu laikmetīgā eksistencē.²⁶

Teksta potenciālā jēga var neatklāties tā pirmajā un turpmākajos uztveres posmos, līdz literatūras evolūcija sasniedz to horizontu, kas vienīgais ļauj mums atrast norādes uz iepriekš nesaprastu formu.²⁷ Ar literāro evolūciju Jauss saprot ilgstošu darba recepcijas procesu, kas sasniedz teksta potenciālās nozīmes, kuras nav gaidītas vai nav sastopamas sākotnējās uztveres horizontā. Šā iemesla dēļ literārs darbs var palikt nesaprasts ilgu laiku. Pēc Jausa domām, apzinātās pagātnes apjoms var būt tik mazs, ka tā piemērošana noplicinātu darbu, savukārt darba iedarbības vēsture pati par sevi

---

23 Kevin Dzh. Vanhuzer, *Iskusstvo ponimaniya teksta. Literaturovedcheskaja etika i tolkovanie Pisanija*, per. s angl. (Cherkassi: Kollokvium, 2007), 615.

24 Ibid., 52.

25 Ibid., 67, 68.

26 Hans Robert Jauss, *Toward an Aesthetic of Reception*, trans. from German by Timothy Bahti (Minneapolis, MN: University of Minnesota Press, 1982), 21.

27 Hans Robert Jauss, “Istorija literaturi kak provokacija literaturovedenija”, 73.

var atklāt bagātīgu jēgu krājumu.²⁸ Jauss runā par darba “jēgas potenciāla atklāšanu” tā recepcijas vēsturiskajos soļos. Šis jēgas potenciāls interpretējošajam spriedumam atklājas brīdī, kad tas saskarsmē ar mantojumu veic kontrolētu “horizontu saplūšanu”²⁹.

Jautājumā un atbildē Jauss nodala teoloģisko un estētisko interpretāciju, norādot, ka teoloģiskā hermeneitika dod priekšroku lasītājam, nevis tekstā uzdotajam jautājumam, savukārt estētiskā hermeneitika dod priekšroku interpretētāja paša uzdotajiem jautājumiem.³⁰

Jausa koncepcija ietver atsevišķa darba iekļaušanu tā “literārajā sērijā”, lai apzinātu tā vēsturisko pozīciju un nozīmi, un trīs interpretācijas posmu nošķiršanu: izpratne jeb estētiskais novērtējums, interpretācija jeb ekseģēze un piemērošana jeb vēsturiskā refleksija. Jausa darba praktiskums palīdz izskaidrot to, ka viņa uzskatiem pievēršas Jaunās Derības pētnieki, kuri vēlas iekļaut hermeneitiskās tradīcijas izpratni savā disciplīnā. Piemēram, Antonija Tīseltona (*Anthony C. Thiselton*) darbs par hermeneitiskajiem horizontiem atspoguļo Jausa uzsvāru uz vienu no daudzajām Gadamera izmantotajām metaforām un tās pārstrādāšanu.³¹

Analizējot Gadamera un Jausa uzskatus par *Wirkungsgeschichte*, var secināt, ka Gadameram *Wirkungsgeschichte* ideja ir universāla un nepretendē uz to, ka tā ir metode pati par sevi, bet gan drīzāk ir jebkuras metodoloģijas obligāta sastāvdaļa. Gadamers par vēsturiski iedarbīgu apziņu sauc nepieciešamo sevis izpratni atkarībā no vēstures, lai noskaidrotu hermeneitisko situāciju. Viņam tā nav tikai iegūta izpratne, bet gan pati būtība. Pēc Gadamera domām, *Wirkungsgeschichte* nav iespējama bez valodas. Valoda kļūst par starpnieku, kas top par vēstures ķēdes posmu. Tikai ar valodas starpniecību notiek tikšanās, dialogs, spēle ar nozīmi, horizontu saplūšana, tradīcijas veidošanās un, kas nav mazāk svarīgi, aizspriedumi, kam Gadamers piešķir pozitīvu nozīmi. *Wirkungsgeschichte* nozīme ir iemiesojumā, ietekmē, izmantošanā praksē.

Tomēr līdz ar Jausu *Wirkungsgeschichte* recepcijas vēstures formā ieguva konkrētas metodoloģijas aprises, lai noteiktu literatūras iedarbību uz nākamajām paaudzēm. Un šī iedarbība nav vienpusēja, bet gan divpusēja, korelējoša ar jautājumu un atbilžu piemērošanas loģiku tekstā. Tādējādi ne tikai tekstā ietvertā jēga ietekmē recipientus, bet arī recipienti veido teksta tālāko izpratni. Teksta jēga atklājas vēsturē, un uztveres vēsture aktualizē jaunas interpretācijas saistībā ar jauno dzīves kontekstu.

---

28 Hans Robert Jauss, “Istorija literatūrai kā provokācija literaturovedenijai”, 68.

29 Ibid.

30 Rachel Nicholls, op. cit., 5.

31 Mark Knight, op. cit., 139.

Wirkungsgeschichte idejas adaptēšana Bībeles tekstu hermeneitikā

Gadamera un Jausa uzskati ir ietekmējuši hermeneitikas tālāko attīstību. Ir bijuši dažādi centieni pielāgot Gadamera un Jausa ideju par *Wirkungsgeschichte* Bībeles tekstu hermeneitikā.

Izprast biblisko tekstu vēstures iedarbību uz kultūru un sabiedrību mēģināja jau Gerhards Ebelings (*Gerhard Ebeling*). Ebelings savā rakstā “Baznīcas vēsture kā Svēto Rakstu interpretācijas vēsture” raksta ar Gadameru saskaņīgas idejas, ka cilvēks mācās saprast sevi, sastopoties ar vēsturi. Viņš raksta, ka “cilvēks saprot sevi tikai tāpēc, ka viņš apzinās sevi kā savas pagātnes produktu, bet tāpēc, ka viņš sastopas ar cilvēka cilvēcību visplašākajā nozīmē un šajā sastapšanās apzinās sevi”.³² Ebelings secina, ka baznīcas vēsture ir Svēto Rakstu interpretācijas vēsture.³³ Un Rakstu interpretācija notiek ne tikai Baznīcas “sludināšanā un mācībā” un “komentāros”, bet arī “darbībā un ciešanās”, “dievkalpojumā un lūgšanā, teoloģiskās refleksijās un personīgajos lēmumos, Baznīcas organizācijā un Baznīcas politikā”, “kristīgās kultūras veidošanā un klosteru bēgšanā no pasaules, moceklibā un ķeceru dedzināšanā”.³⁴ Termins “interpretācija”, pēc autora domām, norāda, ka tradīcija nav jāsaprot kā noteiktu patiesību nodošana, bet gan kā pastāvīgs skaidrošanas un asimilācijas process. Šis termins ir daudz plašāks par tīri intelektuālu interpretāciju.³⁵ Interpretācija ietver visu ne tikai baznīcas, bet arī laicīgo, jo visam ir, lai arī ne tieša, bet tomēr pastāvoša saikne ar Svētajiem Rakstiem. Tādējādi “baznīcas vēstures darba uzdevums ir atklāt šo notikuma saistību ar Svētajiem Rakstiem, sakārtot un salīdzināt notikumu ar tiem”. Ebelings savā rakstā neaplūko šāda vēsturiskā darba metodoloģiju, bet uzsver tā nepieciešamību.³⁶ Šādam vēsturiskam darbam būtu nepieciešams “interpretēt atsevišķas Rakstu vietas caur baznīcas vēsturi, lai atklātu atsevišķu daļu vai domu kompleksu izpratnes vēsturi ne tikai teoloģiskajā literatūrā, bet arī to praktisko interpretāciju pašos notikumos”³⁷. Ebelings jau pirms Gadamera bija paredzējis nepieciešamību pētīt Rakstu interpretācijas vēsturi, kā arī to iedarbības vēsturi notikumos.

Pēc Ulriha Luca (*Luz*) domām, *Wirkungsgeschichte* jēdziens ietver “teksta vēsturi, uztveri un aktualizāciju jebkādā citā veidā, ne tikai komentāros, piemēram, sprediķī,

---

32 Gerhard Ebeling, „Kirchengeschichte als Geschichte der Auslegung der Heiligen Schrift“ in *Wort Gottes und Tradition. Studien zu einer Hermeneutik der Konfessionen*, 2. Auflage (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966), 15.

33 Ibid., 22.

34 Ibid., 24.

35 Roman Bartnickij, *Sinoptičeskie Evangelija: istorija vznikovenija i tolkovanie*, per. s polsk. pod obsčej red. Z. Zaborovskogo (Moskva: Duhovnaja biblioteka, 2009), 296, 297.

36 Gerhard Ebeling, „Kirchengeschichte als Geschichte der Auslegung der Heiligen Schrift“, 24.

37 Ibid., 25.

kanoniskajās tiesībās, baznīcas himnu krājumā, mākslā, baznīcas dzīvē un ciešanās³⁸. Lucs nosaka šādus empīriskus principus, kā aplūkot *Wirkungsgeschichte* Bībeles tekstos:

1. Bībeles klasiskā baznīcas interpretācija var atgādināt mūsdienu interpretētājam, ko īsti nozīmē saprast tekstu. Interpretējot atsevišķu tekstu kristīgajā ticībā, šī interpretācija to arī ievieto tagadnē. Tā vērš uzmanību uz to, ka jebkura atsevišķa teksta izpratne ļauj tam kļūt par patiesu visas kristīgās ticības spoguļi.³⁹

Lucs vērš uzmanību uz to, ka klasiskā baznīcas interpretācija aicina klausītāju atklāt izmantojuma jomas savā situācijā, kurās viņš var praktizēt no jauna. Šajā ziņā šīs baznīcas interpretācijas saskata kaut ko caururbjoši pareizu nevis tāpēc, ka tās interpretē “pareizi”, bet gan tāpēc, ka – mūsdienu izpratnē – tās priekšzīmīgā veidā konkretizē tekstu brīvības potenciālu. Šādā veidā tās atklāj iespējas, kas slēpjas tekstos, pretstatā mūsu ekseģētiskajiem centieniem noskaidrot “pareizo” nozīmi.⁴⁰

2. Tekstu interpretācijas un iedarbības vēstures aplūkošana palīdz mums saprast, kur mēs šodien atrodamies attiecībā pret tekstu.⁴¹

Lucs to skaidro, sakot, ka vēsturiski kritiskā ekseģēze līdz šim ir ļoti vienpusīgi koncentrējusies uz vienu interpretācijas procesa pusi, proti, uz teksta nozīmes izgaismošanu attiecīgajā laikā. Interpretācijas vēsture un iedarbība var būt pastiprinoša un atbalstoša, izgaismojot mūsu pašu iepriekšējās pirmsizpratnes vēsturi un tādējādi arī to, kā teksts mūs veido šodien.⁴²

3. Interpretācijas un iedarbības vēstures izpēte novērš pāragru lēcienu, pārvarot vēsturisko distanci starp teksta sākotnējo situāciju un tagadni, aprakstot telpu starp tām. Tas atbrīvo tagadni no pārsteidzīgiem Bībeles priekšrakstiem, kuru pretējā puse interpretācijas vēsturē bieži vien ir bijusi tekstu pretenziju neitralizēšana, izmantojot pārinterpretāciju, internalizāciju utt. Tādējādi interpretācijas vēstures un iedarbības vēstures pamatpieeja ir antifundamentālistiska.⁴³

Šajā principā Lucs norāda, ka iedarbības vēsturei ir svarīga funkcija: tā novērš pārsteidzīgu sinhronizāciju ar Bībeles tekstu. Tādējādi ietekmes vēsture piešķir situācijai, par kuru tiek runāts tekstā, un situācijai, kurā teksts varētu runāt šodien, savu svaru. Tā skaidri parāda, cik šodienas situācijai ir sava seja, ko veido Bībeles teksti, kā arī oriģinālteksta redzējums caur sava iespaiduma brillēm. Šādā veidā tas neļauj pagātnei dominēt pār tagadni un otrādi, palīdzot pievērst uzmanību atšķirībām

---

38 Entoni Tiseljton, *Germenevtika*, per. s angl. (Cherkassi: Kollokvium, 2011), 339.

39 Ulrich Luz, „Wirkungsgeschichtliche Exegese“, *Berliner Theol. Zeitschrift* 2 (1985), 23.

40 *Ibid.*, 24.

41 *Ibid.*, 25.

42 *Ibid.*, 26.

43 *Ibid.*, 27.

starp situācijām.⁴⁴ Lucs uzsver, ka *Wirkungsgeschichte* neļauj mums padarīt tekstu naivi laikmetīgu. Pievēršot uzmanību katras vēsturiskās situācijas atšķirīgajām iezīmēm, tostarp interpretētāja iezīmēm, tā atbrīvo tagadni no pārsteidzīgām bibliiskajām prasībām, kas bieži vien izpaužas kā teksta neitralizēšana ar pārinterpretāciju, absorbēšanu utt.⁴⁵ Interpretācijas un iedarbības vēsture ne tikai sniedz ieskatu par to, kas ir īpašs savā ietekmē caur tekstiem, bet arī var sniegt pozitīvus impulsus, paplašināt redzesloku un noderīgas paradigmas holistiskai Bībeles tekstu izpratnei.⁴⁶

4. Interpretācijas un iedarbības vēsture nodod plašu baznīcu un atsevišķu kristiešu vēsturiskās pieredzes bagātību, kas var iedvesmot viņu pašu mēģinājumus konkretizēt.⁴⁷

Šajā principā Lucs vērš uzmanību uz diviem aspektiem. Pirmkārt, iedarbības vēsture vērš uzmanību uz Bībeles tekstu izpratnes holistisko raksturu. Bībeles tekstu izpratne tiek panākta ar daudziem dažādiem līdzekļiem, ne tikai ar verbālu Bībeles interpretāciju.⁴⁸ Otrs svarīgs aspekts ir uzlabojumu atklāšana, ko interpretācija un iedarbības vēsture pievieno pašas Baznīcas tradīcijai. Ja līdz šim galvenokārt tika runāts par Bībeles tekstu interpretāciju un iedarbību savā tradīcijā, tad šeit ir svarīga ietekme un interpretācijas, ko Jaunās Derības teksti ir atraduši citos kristiešos un draudzēs. Tādējādi interpretācijas un iedarbības vēsture parāda ne tikai to, par ko mēs esam kļuvuši, pateicoties tekstiem, bet arī to, par ko mēs varētu kļūt, pateicoties tekstiem.⁴⁹ Ilustrējošs ir Luca piemērs par to, kā minoritātei var būt koriģējoša ietekme. Viņš saka, ka viņa pētījumā vissvarīgākās bijušas klostermācības un agrīnā anabaptisma paradigmas, jo tieši tajās viņš atrada svarīgākos un efektīvākos līdzekļus Kalna sprediķa izteikšanai.⁵⁰

5. *Wirkungsgeschichte* jautā par Bībeles tekstu “augļiem”. Tā ne tikai palīdz mums atpazīt un izvairīties no “sliktajiem augļiem”, bet arī izaicina mūs apšaubīt pašu tekstu patiesumu.⁵¹

Šajā punktā Lucs skaidro, ka interpretācijas un iedarbības vēsture palīdz mums mācīties no veiksmīgām un nepietiekami veiksmīgām Bībeles tekstu realizācijām, pievēršot uzmanību Bībeles tekstu vāajām pusēm un neatrisinātajām problēmām.

---

44 Ulrich Luz, „Wirkungsgeschichtliche Exegese“, *Berliner Theol. Zeitschrift* 2 (1985), 28.

45 Rachel Nicholls, op. cit., 14.

46 Ulrich Luz, „Wirkungsgeschichtliche Exegese“, 29.

47 Ibid.

48 Ibid.

49 Ibid., 29, 30.

50 Ibid., 30.

51 Ibid., 30.

Šādā veidā iedarbības vēsture palīdz mācīties no kļūdām un var arī novest pie tiešas tekstu patiesības pārbaudes. Korekcija ir galvenais Luca hermeneitikas uzdevums, jo viņš apstiprina labvēlīgo ietekmi, ko citu kristiešu pieredze citās vietās un citos laikos atstāj uz mūsu *hic et nunc* (šeit un tagad) lasīšanu. *Wirkungsgeschichte* nozīme slēpjas tieši tajā, ka tā kļūst par šādas pieredzes bagātības starpnieku mūsu redzeslokā. Tā vietā, lai tās vērtētu kā pareizas un nepareizas, Lucs labprātāk runā par veiksmīgām vai neveiksmīgām tekstu konkretizācijām. Lucs saprot patiesību mīlestības jēdzienā. Mīlestība kļūst par galīgo atslēgu, kas nosaka, cik veiksmīga un patiesa ir mūsu savstarpējā saplūšana.⁵²

6. Iedarbības vēsture ļauj interpretētājam saprast, ko viņš ir parādā tekstiem. Tā māca viņam nojaust, ka nevis viņš ir tas, kas nes tekstus, bet gan teksti nes viņu.⁵³

Šāda Luca refleksija atbilst Gadamera izpratnei par *Wirkungsgeschichte* kā sevis un pasaules izpratnes pieredzi. Lasītājiem jāatzīst, cik daudz viņi ir parādā tekstiem un reālajām situācijām, kurās viņi sastopas ar tekstiem, savu pilnvērtīgu eksistenci un dzīvi. Šādā veidā iedarbības vēsture var parādīt, ka tekstu spēks ir nepieciešams nosacījums, kas nosaka mūsu interpretāciju.⁵⁴ Savā apgalvojumā Lucs runā par tradīcijas nesējspēka pieredzi. Viņš to paskaidro, atsaucoties uz Gadameru, kurš nevērtē tekstus ar iedarbības vēstures palīdzību, bet gan iedarbības vēsturi ar tekstu palīdzību. Izšķiroša nozīme ir pavisam kam citam. Gadamers to sauc par “tradīcijas likumu”. Iedarbības vēstures apziņu viņš saprot kā saistību ar pagātņi, bez kuras cilvēks nebūtu tas, kas viņš ir. Lucs šo Gadamera tradīcijas noteikumu attiecina uz Bībeles tekstiem, apgalvojot, “ka tie nekad netiek man vienkārši doti kā priekšmeti, vēl jo mazāk tad, kad tie tiek “izskaidroti”, lai es pēc izskaidrošanas varētu noteikt to nozīmi”.⁵⁵ No tā viņš secina, ka “strādāt ar Bībeles tekstiem nozīmē strādāt ar to, kas mani vienmēr ir veidojis”⁵⁶. Šis Luca pārdomas atbilst Gadamera izpratnei par *Wirkungsgeschichte* kā sevis un pasaules izpratnes pieredzi.

Tādējādi Lucs uzskata, ka iedarbības vēsture apraksta plaisu starp pagātņi un tagadni, un liek saprast, ka nekad nav bijusi tāda teksta interpretācija, kurā nebūtu vēsturiskās situācijas nospieduma, ko atstāj tās interpretētājs. Interpretācijas mainās, jo mainās situācijas un interpretētāji. Nav neapšaubāmi pareizas teksta interpretācijas. Kad iedarbības vēstures izpēte atklāj šo faktu, tā atbrīvo mūsu pašu tagadni no Bībeles

---

52 Víctor M. M. Vásquez, *Contours of a Biblical Reception Theory: Studies in the Rezeptionsgeschichte of Romans 13.1–7* (Goettingen: V&R unipress, 2012), 49.

53 Ulrich Luz, op. cit., 32.

54 Víctor M. M. Vásquez, *Contours of a Biblical Reception Theory: Studies in the Rezeptionsgeschichte of Romans 13.1–7*, 48.

55 Ulrich Luz, op. cit., 32.

56 Ibid.

pagātnes diktāta. Arī mūsdienās teksta izpratne dažādiem cilvēkiem dažādās situācijās nozīmē kaut ko atšķirīgu. Mēģinājums saprast Bībeles tekstu vienmēr ietver stabilu elementu, proti, pašu tekstu, un mainīgu elementu, proti, interpretētāju un viņa situāciju. Šis aspekts nav jānožēlo, bet jāuzskata par būtisku izpratnes nodrošināšanai.⁵⁷

Lucs bija viens no pirmajiem, kas pārņēma no Gadamera filozofisko ideju par *Wirkungsgeschichte* un piemēroja to Bībeles eksegēzei kā jaunu pētījuma virzienu. Lai gan pašam Lucam pilnībā neizdevās iemiesot Bībeles eksegēzi, pamatojoties uz *Wirkungsgeschichte*, viņa novatoriskā pieeja aizsāka daudzus centienus šajā virzienā. Ieviešot *Wirkungsgeschichte* pieeju, Lucam izdevās pievērst daudzu protestantu teologu uzmanību tam, cik svarīgi ir ņemt vērā teksta interpretācijas tradīciju savos pētījumos. Lucs, sekojot Ebelingam, uzsvēra arī to, cik svarīgi ir interpretēt Bībeles tekstus ārpus baznīcas sienām, veidojot dialogu ar citām saistītajām zinātnēm. To darot, viņš uzsvēra, ka *Wirkungsgeschichte* pieeja sekmē ekumenisko dialogu Baznīcā, pieļaujot dažādus viedokļus un tradīcijas teksta interpretācijā, kā arī izmantošanā, kam *Wirkungsgeschichte* pievērs īpašu uzmanību.

Analizējot Gadamera un Jausa uzskatus saistībā ar *Wirkungsgeschichte* pieeju un to lietojumu Bībeles pētniecībā, mēs tālāk identificēsim šīs pieejas trūkumus un priekšrocības.

Kādi ir *Wirkungsgeschichte* trūkumi?

1. Bez skaidri noteiktām robežām un mērķa *Wirkungsgeschichte* kļūst par neierobežotu informācijas, faktu, notikumu un parādību plūsmu. Gadamers skatījās uz *Wirkungsgeschichte* kā uz esamību tādā nozīmē, ka cilvēks pats ir iepriekšējās tradīcijas iedarbības produkts. Un, tā kā iedarbību var apzīmēt ar tādiem plašiem jēdzieniem kā kultūra, māksla, izglītība, reliģija un sabiedrība, *Wirkungsgeschichte* var vienkārši izšķīst šajos jēdzienos.
2. *Wirkungsgeschichte* trūkumi ietver jēdziena nenoteiktību. Dažādi cilvēki *Wirkungsgeschichte* jēdzienam piešķir savu nozīmi. Dažiem tā ir filozofiska ideja, kas piemērojama visam, nekristalizējot to metodē. Citiem tā ir teksta iedarbība, kas izsekojama interpretācijas vēsturē; vēl citiem uzsvars vairāk likts uz teksta uztveres vēsturi kultūrā. Šī jēdziena daudznozīmība rada dažādas pieejas un pielietojumus atkarībā no tā, kas tiek saprasts ar *Wirkungsgeschichte* un kurā jomā tiek pētīta teksta iedarbība.
3. Ar *Wirkungsgeschichte* pieeju vien nepietiek, un atkarībā no pētāmā materiāla ir nepieciešama sadarbība ar citām metodēm. *Wirkungsgeschichte* var piemērot kopā,

---

⁵⁷ Ulrich Luz, *Matthew in History: Interpretation, Influence, and Effects* (Minneapolis: Fortress Press, 1994), 26.

piemēram, ar kanonisko pieeju vai sociālo retoriku, vai vēsturiski kritisko metodi, vai teoloģisko ekseģēzi un citām metodēm. Pētot teksta ietekmi, piemēram, uz glezniecību, *Wirkungsgeschichte* pieeju paredzēts izmantot kopā ar vizuālās analīzes metodoloģiju, bet, pētot teksta ietekmi uz literatūru, *Wirkungsgeschichte* pieeju izmanto kopā ar teksta analīzi.

4. *Wirkungsgeschichte* raksturīgo subjektivitāti var uzskatīt arī par trūkumu. Tās piemērošana rada dabiskus jautājumus: kā novērtēt rezultātu; kādi derīguma kritēriji būtu jāizmanto. Balstoties uz šo pieeju, var veidoties priekšstats par jebkuru secinājumu relativitāti, jo katrs skatās no savas puses un lasītajā ieliek savu jēgu, un viņam ir sava teksta iedarbība. Vai tad ir iespējams nonākt pie vienprātības par konkrēta teksta nozīmi?

Gadamerš neapšaubīja teksta pašsaprotamo nozīmi, to nedarīja arī Jaus, bet viņš skaidroja, ka katrā paudzē tā uztvere tiek no jauna interpretēta, akcentēta un papildināta atkarībā no situācijas. Tas nozīmē, ka teksts nav iesaldēts akmens blūķis, bet drīzāk mūzika, ko izpilda secīgi orķestri. Katrs izpildījums un katrs klausītājs interpretē skaņdarbu ar jaunām intonācijām, jaunā izpildījumā, atbilstoši savai kompetencei, prasmēm un dzīves situācijai. Nav divu vienādu viena un tā paša darba izpildījumu. Katrā tekstā slēpjas neatklātas nozīmes potenciāls. Vai, citiem vārdiem sakot, katrā tekstā ir atbildes uz jautājumiem, kas vēl nav uzdoti un kas aktualizējas attiecīgajā dzīves kontekstā.

Šie trūkumi nemazina *Wirkungsgeschichte* pieejas nozīmi, bet gan uzsver, ka tā ir prasmiģi jāizmanto kopā ar citām metodēm, vienlaikus skaidri definējot *Wirkungsgeschichte* nozīmi, mērķi un pētījuma robežas.

Kādas ir *Wirkungsgeschichte* pieejas priekšrocības?

1. *Wirkungsgeschichte* pieeja labi mijiedarbojas ar plaši atzītām hermeneitikas metodēm. Tā atvieglo dažādu disciplīnu savienošanu pētījuma gaitā. Tā labi papildina vēsturiski kritisko metodi, paplašinot iespējas paraudzīties uz tekstu un tā iedarbību no dažādām perspektīvām. Kā pamatoti norādījis Šveices teologs Moissess Majordomo (*Moisés Mayordomo*), *Wirkungsgeschichte* vēsturiskā kritika pati kļūst par kritikas objektu un tiek reinterpreterēta līdzvērtīgi visām citām iespējamām pieejām un metodēm.⁵⁸ Vēsturiski kritiskā metode neņem vērā subjektīvo un personisko, cenšas abstrahēties un ieņemt neitrālu pozīciju, turpretī *Wirkungsgeschichte* pieeja pieņem, ka sava horizonta apzināšanās un citu

---

⁵⁸ Moissess Mayordomo: „*Wirkungsgeschichte als Erinnerung an die Zukunft der Texte (Hinführung)*“, in Hrg. Moissess Mayordomo, *Die prägende Kraft der Texte Hermeneutik und Wirkungsgeschichte des Neuen Testaments* (Ein Symposium zu Ehren von Ulrich Luz), (Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk GmbH, 2005), 13.

horizontu iedarbība uz to ir priekšnoteikums ceļā uz patiesību. Patiesība šajā gadījumā parādās nevis kā absolūts jēdziens, bet gan kā atbilstība realitātei, ticamība, atbilstība visiem pieejamajiem faktiem un pamatojumiem.

2. *Wirkungsgeschichte* pieeja savā apskatā iekļauj marginālas balsis no perifērijas un tradīcijā aizmirstas balsis. Teksta ietekmes vēsturē tai nav svešs ne teoloģiskais dogmatisms, ne “ķecerīgais” apokrifikālisms. Viņu interesē parādības fenomenoloģija un cēloņi, kas to ietekmē no teksta puses.
3. *Wirkungsgeschichte* pieeja attālinās no absolūtisma, objektīvisma un historisma, tādējādi nostājoties pret zinātnisko fundamentālismu. Gadamers cenšas atrauties no subjekta un objekta attiecībām, mēģinot parādīt, ka pastāv arī citas pieejas patiesības konceptualizēšanai. Līdzās zinātniskajai pieejai patiesība ir atrodamā arī mākslā. Šādā veidā Gadamers paplašina epistemoloģiju ārpus Dekarta skatījuma, iekļaujot intuitīvo, eksistenciālo un estētisko skatījumu. *Wirkungsgeschichte* tādējādi kļūst par dzīves principu, par universālu hermeneitisko izpratnes atslēgu, par pašu būtību.
4. *Wirkungsgeschichte* pieeja iemieso holistisku skatījumu uz teksta ekseģēzes mērķi, kas ietver izpratni, interpretāciju un izmantojumu. Bieži vien vēsturiski kritiskā metode apstājas pie izpratnes un interpretācijas. Taču *Wirkungsgeschichte* iet tālāk, izsekojot teksta izmantošanu praksē. Tā noteikti ir liela priekšrocība.

Tādējādi *Wirkungsgeschichte* pieejai ir vairākas būtiskas priekšrocības, lai aktualizētu teksta izpratni un pietuvotos tam no jauniem aspektiem, lai to labāk izprastu, interpretētu un piemērotu dzīvē.

Secinājumi

Wirkungsgeschichte pieeja Bībeles pētniecībā ir nostiprinājusies un pēdējā laikā tiek plaši izmantota. Šī pieeja ļauj ņemt vērā citas tekstu pētniecības tradīcijas un uzklaut balsis, kas parasti netiek ņemtas vērā. Šīs pieejas priekšrocību un trūkumu apzināšanās palīdz to izmantot visefektīvāk un pielietot iegūtos rezultātus, apzinoties teksta iedarbības vēsturi gan uz pētnieku, gan uz pētāmo tematu. Esmu pārliecināts, ka Bībeles pētnieki Latvijā, kas apgūst *Wirkungsgeschichte* pieeju, biežāk izmantos to savos pētījumos.

SUMMARY

Application of *Wirkungsgeschichte* in biblical studies: Advantages and disadvantages

This article discusses the *Wirkungsgeschichte* approach in biblical studies, its advantages and disadvantages. Hans Georg Gadamer actualized the idea of *Wirkungsgeschichte* in philosophical hermeneutics and made it the basis of all understanding. His

student Hans Robert Jauss, based on Gadamer's ideas, developed the method of *Wirkungsgeschichte* in literary studies, exploring the ways how a literary work lives on in the reception of subsequent generations and what makes it relevant today. Ulrich Luz, following the concepts of Gadamer and Jauss, adapted their ideas into a study of the reception of biblical texts. Luz's main argument is that the *Wirkungsgeschichte* approach helps to explore the biblical text from new angles and to perceive other interpretations of the text in tradition and culture.

The disadvantages of *Wirkungsgeschichte* listed in the article do not invalidate the importance of this approach, but emphasize the fact that it must be skilfully used in combination with other methods, while clearly defining the meaning of *Wirkungsgeschichte*, the purpose and boundaries of the study. The considered advantages of the *Wirkungsgeschichte* approach actualize its use to enrich and broaden the understanding of the text and to approach it from new perspectives in order to better apply it in life.

© 2023, Aleksejs Gaļperns, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0). (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)